Г67

4000р

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ,
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА

ГОРА Олексій Володимирович

УДК 37.035.6:378-057.87

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

на здобуття наукового ступеня

кандидата педагогічних наук

Київ – 2015

НБ НПУ ім. М.П.Драгоманова

Дисертацією є рукопис.
Робота виконана в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник - доктор педагогічних наук, професор **ВОВК Людмила Петрівна**, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, завідувач кафедри теорії та історії педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор **ШАПРАН Ольга Іллівна,** Державний вищий навчальний заклад «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», завідувач кафедри педагогіки;

кандидат педагогічних наук, професор **ОМЕЛЯНЕНКО Світлана Віталіївна,** Кіровоградський педагогічний університет імені Володимира Винниченка, професор кафедри соціальної педагогіки та психології.

Захист відбудеться 11 червня 2015 року о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д26.053.01 в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова за адресою 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9).

Автореферат розісланий 07 травня 2015 року.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради **В.Д. Сиротюк**

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний розвиток українського суспільства, завдання реформування національної системи освіти, підвищення її ролі у відтворенні духовного потенціалу, збереженні історичної та національної самоідентифікації українського народу визначають вимоги до професійної підготовки молоді. На етапі входження України в Європейську спільноту національне в системі підготовки майбутніх фахівців є складником та визначальним фактором сутнісних завдань змісту. Сучасний спеціаліст повинен володіти не тільки якісними знаннями, а й високою культурою, глибокою моральністю, сформованою суспільно важливою системою норм, ціннісних орієнтацій і настанов, громадянською позицією. Проблеми виховання стійких переконань і патріотичних почуттів майбутніх фахівців пов'язані, насамперед, з формуванням національної ідентичності студентської молоді. Від рівня базової освіти залежить не лише усвідомлення молодою людиною свого місця в соціально-політичному та культурному житті національної спільноти, а й сформованість потреби у підвищенні загальноосвітнього та культурного рівня, що асоціюється зі сталою національною свідомістю професіонала.

Проблема формування національної ідентичності займає особливе місце в професійній підготовці фахівців з дизайну, на яких покладається важлива функція носіїв та творців української культурної традиції. В наукових працях, присвячених підготовці та професійній діяльності дизайнера (О. Бойчук, О. Гінесаретський, В. Прусак, О. Фурса, С. Алєксєєв, О. Шевнюк, В. Тименко та ін.), визначається основне завдання дизайн-освіти – підготовка компетентного, творчо розвиненого, духовно багатого спеціаліста, здатного здійснювати масову культуроестетичну комунікацію, вести активний пошук форм діалогу національного з глобальним у дизайнерській культурі. Особистісне зростання та професійне становлення майбутнього дизайнера, набуття ним професійно важливих знань, умінь і навичок, формування соціального та національного аспектів його внутрішнього «Я», «професіоналізація» психічних процесів і станів відбувається в процесі навчально-професійної діяльності. З огляду на зазначене, набуває актуальності проблема спрямування процесу професійної підготовки майбутніх дизайнерів на виховання особистості, «вкоріненої» в національній історії та культурі, здатної зберігати, транслювати та розвивати національну спадщину.

Разом з тим, аналіз досліджень з проблем професійної підготовки дизайнерів (Є. Антонович, О. Бондар, І. Герасименко, Н. Лисенко, О. Максименко, Т. Мала, В. Прусак, О. Хмельовський, В. Шпільчак та ін.) показав, що коло інтересів науковців обмежується переважно методологією «функціоналістського», вузькопрофесійного проектування особистості. Проблема формування національної ідентичності як складової професійного, аксеологічно зорієнтованого становлення майбутнього дизайнера не була предметом спеціального дослідження й на сьогодні залишається не розв'язаною в теорії і практиці професійної підготовки фахівців з дизайну.

У педагогічній науці накопичено значний досвід дослідження окремих аспектів означеної проблеми. Так, концептуальні основи виховання

національної самосвідомості, основним структурним елементом, когнітивним ядром якої розглядається національна ідентичність, досліджувалися у працях відомих науковців В. Андрущенка, І. Беха, Б. Ступарика, О. Сухомлинської та ін. Теоретико-методичні засади та педагогічні умови формування національної самосвідомості відображено в дослідженнях В. Борисова, А. Фрідріх, О. Білас, Р. Берези та ін. Проблеми національного становлення студентської молоді висвітлені в наукових працях М. Борисова, М. Боришевського, М. Євтуха, В. Кузя, Ю. Руденка, Л. Савки, Т. Сиротенко та ін.

Філософські, психологічні та соціальні чинники генезису національної ідентичності розкриті у наукових працях вітчизняних та зарубіжних дослідників А. Адлера, Б. Ананьєва, А. Березіна, А. Ватермана, Л. Виготського, Е. Еріксона, Г. Костюка, О. Картунова, І. Кона, І. Кресіної, Д. Майєрса, Л. Нагорної, О. Намлинської, Е. Сміта, В. Сергійчука, Т. Саніної та ін. Психолого-педагогічні особливості формування особистості та умов формування у студенства національної ідентичності досліджувалися Г. Падалкою, Л. Дробижевою, С. Рижовою, Г. Солдатовою, Т. Стефаненко, О. Шевченко, В. Хотинець та ін.

Національна ідентичність виступає духовним складником, світоглядним принципом наукових праць В. Бондаря, С. Омеляненко, О. Падалки, М. Корця, О. Шапран, М. Шеремет, зорієнтованих на різні аспекти підготовки майбутніх фахівців.

Однак указані праці не цілком розкривають проблему формування національної ідентичності молоді. Зокрема, потребують дослідження механізми педагогічного впливу на національну ідентифікацію майбутніх дизайнерів у процесі професійної підготовки.

Вивчення та узагальнення результатів наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних учених, а також особливостей формування національної ідентичності майбутніх дизайнерів у процесі професійної підготовки виокремлює ряд протиріч, що потребують розв'язання та визначають актуальність нашого дослідження:

- між зростаючими потребами суспільства в культурних, освічених фахівцях-дизайнерах зі стійкою позитивною національною ідентичністю та реальним рівнем сформованості цієї якості у майбутніх дизайнерів;
- між потребами у науковому обґрунтуванні змісту і сутності національної ідентичності майбутнього фахівця з дизайну та сучасним рівнем дослідженості і впроваджуваності даної проблеми;
- між реальним та проектним рівнем використання педагогічних засобів для розв'язання даної проблеми в освітньо-виховній системі вищого навчального закладу;
- між потребами практики у визначенні змісту, форм, засобів та методів формування національної ідентичності та рівнем розробленості механізмів організації даного процесу у вищому навчальному закладі.

Враховуючи актуальність, недостатню теоретичну та методичну розробленість, відсутність спеціальних досліджень з означеної проблеми, було обрано тему дослідження **«Формування національної ідентичності майбутніх дизайнерів у системі професійної підготовки»**.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, науковий напрям «Теорія і технологія навчання і виховання в системі освіти» (протокол №5 від 28.01.2004 р.).

Тема дисертації затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 5 від 29.01.2009 р.) та узгоджена в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 8 від 20.11.2010 р.).

Мета дослідження: визначити сутність і зміст національної ідентичності майбутніх дизайнерів, розробити, теоретично обгрунтувати, експериментально дослідити та апробувати змістовно-сутнісні та організаційно-педагогічні умови її формування.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретико-методологічний аналіз проблеми формування національної ідентичності у студентів спеціальності «Дизайн», конкретизувати суть терміну «національна ідентичність» та виокремити його значимість у процесі професійної підготовки студентів-дизайнерів.
2. З'ясувати основні чинники та механізми формування національної ідентичності в процесі професійної підготовки студентів факультету дизайну.
3. Визначити змістовно-сутнісні та організаційно-педагогічні умови формування національної ідентичності, що забезпечують показники ефективності національно-професійної спрямованості майбутніх дизайнерів.
4. Розробити та експериментально перевірити педагогічну модель формування національної ідентичності.
5. Розробити критерії та виявити рівні сформованості національної ідентичності студентів-дизайнерів.

Об'єкт дослідження: підготовка фахівців дизайну в умовах вищого навчального закладу.

Предмет дослідження: змістовно-сутнісні та організаційно-педагогічні умови формування національної ідентичності студентів факультету дизайну в процесі професійної підготовки у вищому навчальному закладі.

Методологічною основою дослідження стали положення культурологічного, синергетичного, особистісно-діяльнісного підходів до вивчення суті та умов професійного становлення особистості; методологічні ідеї та положення про взаємозалежність між розвитком особистості та організацією її навчальної і творчої професійної діяльності, теорії моделювання, проектування, соціалізації.

Теоретичну основу дослідження становлять фундаментальні праці вітчизняних та іноземних науковців, які вивчали загальні засади методології педагогічних досліджень (Ю. Бабанський, І. Бех, В.Бондар, Л. Вовк, В. Загвязінський, В. Краєвський, С. Гончаренко та ін.); концептуальні положення щодо формування національної самосвідомості (Л. Виготський, І. Кон, В. Москалець, Л. Орбан-Лембрик, Ю. Римаренко, С. Рубінштейн,

В. Сухомлинський та ін.); соціально-психологічні концепції та положення про сутність етнічної та національної ідентичності (М. Баррет, Л. Дробіжева, Е. Сміт, Г. Солдатова, Т. Стефаненко, Л. Нагорна, О. Шевченко); педагогічні концепції впливу освітнього середовища на становлення та розвиток особистості (А. Мудрик, М. Крупеніна, К. Маслов, В. Семенов, В. Ясвін та ін.); концепції професійної підготовки та соціальної діяльності (В.Андрущенко, В.Бондарь, О.Мороз, Н.Ничкало, В.Сластьонін, О.Тимошенк, О.Шапран); наукові дослідження, присвячені різноманітним аспектам професійної підготовки спеціалістів-дизайнерів (О. Бондар, Г. Вілкова, В. Даниленко, О. Максименко, Т. Мала, В. Прусак, О. Хмельовський, В. Шпільчак, О. Фурса та ін.).

Методи дослідження. У процесі дослідження використовувалися взаємодоповнюючі методи, а саме: *теоретичні*: аналіз та узагальнення педагогічної, психологічної, філософської, політологічної, соціологічної, культурологічної, методичної літератури; вивчення нормативно-правових та навчально-методичних документів і матеріалів; порівняння, синтез, систематизація теоретичних даних з метою визначення теоретичних основ формування національної ідентичності та теоретичного обґрунтування педагогічної моделі розвитку національної ідентичності студентів-дизайнерів; *діагностичні*: спостереження, аналіз навчальних занять, анкетування, тестування, інтерв'ювання, аналіз розвитку національної ідентифікації в динаміці з метою встановлення реального рівня сформованості національної ідентичності у студентів спеціальності «Дизайн»; *праксеометричні*: аналіз продуктів творчої діяльності студентів для визначення їх національної та професійної наповненості; *експериментальні*: реалізація моделі розвитку національної ідентичності в процесі професійної підготовки майбутніх дизайнерів з метою апробації та впровадження результатів дослідження; *математичні*: статистична обробка та узагальнення експериментальних даних для встановлення достовірності отриманих результатів.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що *вперше*:

- *теоретично обґрунтовано* педагогічні умови ефективного формування національної ідентичності в процесі професійної підготовки майбутніх дизайнерів, які передбачають формування мотивації та спрямованості особистості на використання національних надбань як акмеологічного імперативу в неперервному професійному становленні; стимулювання особистісних стратегій національно-орієнтованої поведінки; організацію творчого освітньо-виховного середовища, що забезпечує інтеграцію навчальної, виховної, дослідницької та прикладної діяльності, зорієнтованість педагогічного процесу на творчість та позитивну пізнавальну мотивацію; індивідуалізацію проектування національно налаштованого змісту навчально-виховної та творчої діяльності викладачів та студентів;

- *уточнено* зміст поняття «формування національної ідентичності студентів-дизайнерів»;

- *конкретизовано,* що у змісті професійної компетентності дизайнера невід'ємною складовою виступає національна компетентність;

- *створено* структурно-функціональну педагогічну модель формування національної ідентичності студентів-дизайнерів, яка реалізується в процесі професійної підготовки через діагностику та розвиток складових національної ідентичності; експериментально перевірено ефективність її використання;

- *удосконалено* показники (мотиви поведінки, ієрархія ціннісних орієнтацій, знання та судження про національні цінності, ставлення до національної ідентичності в професійному самовизначенні) та рівні (активно-креативний, ситуативно-позитивний, рефлексивно-пасивний, негативно-пасивний, негативно-активний) сформованості національної ідентичності майбутніх дизайнерів;

- *розроблено* сутнісну характеристику рівнів сформованості національної ідентичності майбутніх дизайнерів;

- *подальшого розвитку набули* теоретичні, змістовні та організаційно-педагогічні засади професіоналізації навчального процесу підготовки дизайнера як суб'єкта культуротворчої діяльності на основі різних концептуальних підходів – культурологічного, синергетичного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного.

Практичне значення дослідження полягає: у подальшому розробленні критеріїв, показників та експериментальному визначенні рівнів сформованості національної ідентичності майбутніх дизайнерів; у створенні авторської технології формування національної ідентичності в процесі професійної підготовки студентів спеціальності «Дизайн», яка включає систему дидактичних і виховних впливів та дозволяє урізноманітнити навчальні плани й програми суспільно-гуманітарних та професійних дисциплін вищої школи, забезпечує інтеграцію навчальної і виховної роботи та зорієнтованість навчально-виховного процесу на творчу діяльність і позитивну пізнавальну мотивацію; у розробленні авторського спецкурсу, дидактичних та інформаційних матеріалів, спрямованих на формування національної ідентичності студентів-дизайнерів.

Результати дослідження можуть бути використані в навчально-виховному процесі гуманітарних вищих навчальних закладів та в науково-методичній роботі з проблем професійної освіти.

Апробація і впровадження результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження повідомлялися та обговорювалися на науково-практичних конференціях і семінарах: *міжнародних*: VII Міжнародні культурологічні читання пам'яті В. Подкопаєва «Культурна трансформація сучасного українського суспільства» (Київ, 2009), «Науково-методичні засади управління якістю освіти в університетах» (Київ, 2009), «Освіта в діалозі та перспективі» (Варшава, 2010), «Керівництво розвитком дидактики в діалозі та перспективі» (Варшава, 2011); *всеукраїнських*: «Сучасні педагогічні технології і освітні системи XXI століття» (Кіровоград, 2009), «Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету» (Київ, 2009), Наукова сесія, присвячена 175-річчю Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (Київ, 2010), «Витоки педагогічної майстерності» (Полтава, 2010); на засіданнях та методологічних семінарах кафедри теорії та історії педагогіки Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова,

щорічних зведених наукових конференціях Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, на засіданнях кафедри дизайну та мистецтв Кіровоградського інституту регіонального управління та економіки.

Публікації. Основні теоретичні положення дисертаційного дослідження висвітлено в 14 публікаціях, серед яких: 9 – у наукових фахових виданнях, 2 - у закордонних наукових фахових виданнях, 3 - у збірниках матеріалів конференцій.

Структура дисертації. Дослідження складається зі вступу, 2-х розділів основної частини, висновків, списку використаних джерел (351 найменування), 6 додатків. Основний зміст дисертації викладено на 162 сторінках. Робота містить 7 схем та 11 таблиць.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність і доцільність дослідження обраної проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання дослідження, охарактеризовані методи науково-дослідної роботи, розкрито наукову новизну та практичне значення роботи, відображено апробацію та впровадження результатів дисертаційного дослідження.

У першому розділі «**Формування національної ідентичності майбутніх професіоналів як науково-педагогічна проблема**» нами представлено науково-термінологічну диференціацію таких понять, як «професійна підготовка дизайнера», «національна ідентичність», «національна свідомість», розкрито сутнісні психолого-педагогічні ознаки національної ідентичності як структуротворчої якості студентської молоді, теоретично обґрунтовано педагогічні умови її формування в умовах професійної підготовки майбутніх дизайнерів.

Теоретичний аналіз наукових праць вітчизняних та закордонних педагогів (С. Батишев, Т. Браже, Н. Бібік, І. Зязюн, І. Ісаєв, В. Кричевський, В. Ледньов, А. Маркова, В. Маслов, В. Монахов, О. Мороз, О. Новиков, Є. Огарев, В. Сластьонін, А. Хуторський, А. Чабан, С. Батракова, А. Деркач, І. Ільїчова, А. Іноземцева, А. Махмутова, О. Селезньова та ін.), дослідників професійного становлення майбутніх дизайнерів (В. Даниленко, С. Зінченко, Т. Балланд, Є. Карпаніна, О. Максименко, Т. Мала, О. Ожерельєва, В. Прусак, І. Рижова, Л. Тухбатуллина, О. Хмельовський та ін.) дозволив визначити професійну компетентність дизайнера як сукупність теоретичних знань, практичних умінь, особистісних якостей, які забезпечують ефективність та результативність проектної діяльності, активний пошук форм діалогу національного з глобальним в дизайнерській культурі. З'ясовано, що формування національної своєрідності сучасного дизайнера зі стійкою позитивною національною ідентичністю є невід'ємною складовою професійної підготовки майбутнього дизайнера.

На основі аналізу наукових досліджень Ю. Бромлея, М. Вебера, І. Вільчинської, К. Гіртца, Е. Еріксона, О. Картунова, І. Кресіної, Г. Мюррея, Л. Нагорної, О. Намлінської, В. Обушного, Е. Сміта, Т. Стефаненко, Е. Фрома та багатьох інших встановлено, що проблема формування національної

ідентичності має широкий міждисциплінарний контекст і є предметом широкої наукової дискусії. Узагальнення підходів провідних зарубіжних психологів А. Ватермана, Л. Виготського, Е. Еріксона, Дж. Марсіа, А. Маслоу, Х. Теджфела, Е. Фрома, вітчизняних психологів Н. Антонової, В. Москаленко, Т. Буякс, О. Васильченко, О. Донченко, К. Коростеліної, Л. Орбан-Лембрик до визначення змісту і умов формування ідентичності особистості, наукового дискурсу щодо визначення поняття «національна ідентичність» (П. Бергер, Ю. Бромлей, Е. Геллнер, К. Гіртц, Л. Гумільов, Е. Сміт, Л. Нагорна, І. Вільчинська та ін.) дозволило інтерпретувати національну ідентичність майбутніх дизайнерів не як вроджену рису, а як результат цілеспрямованого виховного впливу в умовах професійної підготовки.

Реалізація положень культурологічного підходу (В. Болгаріна, А. Марков, Є. Бондаревська, І. Ісакієва, О. Максимов, О. Шевнюк, Т. Шевчук та ін.) дозволила встановити, що підготовка фахівця з дизайну – складний цілеспрямований педагогічний процес, метою якого є формування готовності національно налаштованого дизайнера до культуротворчої діяльності в галузі дизайну. Встановлено, що врахування положень синергетичного (В. Гуліев, М. Моісеєв, Е. Князева, С. Курдюмов та ін.), особистісно орієнтованого (І. Бех, І. Зязюн, Г. Костюк, В. Луговий, С. Максименко, О. Газман, Н. Крилова, Д. Зембицький та ін.) підходів дозволить в процесі професійної підготовки «ненасильницькими» методами впливати на особистість студента з метою закріплення або коригування вже сконструйованої на тому чи іншому рівні національної ідентичності, допомогти студенту вільно проявляти свою індивідуальність, здатність до культурного саморозвитку та самовизначення в системі національних цінностей.

Реалізація зазначених підходів стане можливою, якщо навчально-виховний процес буде побудований на основі принципів природовідповідності, культуровідповідності, полікультурності, цілісного гармонійного сприйняття національної культури, єдності навчання і виховання, багатофакторності, емоційно-ціннісного відношення особистості до свого народу та його культури, культуротворчості, особистісно-орієнтованої спрямованості.

Узагальнення теоретичних підходів і вимог до професійної діяльності майбутнього дизайнера дозволило визначити, що *національна ідентичність майбутніх дизайнерів є складним динамічним утворенням в цілісній структурі особистості фахівця, складником його професіоналізму і є результатом цілеспрямованого виховного впливу, внаслідок якого в особистості виникає суб'єктивне відчуття приналежності до національної спільноти, позитивне ставлення до членства в своїй національній групі, готовність демонструвати національну приналежність у поведінкових стратегіях, здійснювати професійну діяльність, керуючись національними культурними цінностями.*

У змісті національної ідентичності майбутніх дизайнерів визначено такі основні структурні компоненти: когнітивний, афективний та конативний. Зміст *когнітивного* компоненту національної ідентичності визначається усвідомленням студентом своєї приналежності до національної групи, самокатегоризацією його як члена етнічної спільноти і як громадянина держави;

виокремленням підстав національної ідентичності; об'єктивними знаннями про свою національну групу, її історію, культуру, традиції, символи, міфи. В структурі змісту професійної підготовки майбутніх дизайнерів виділено національний компонент як комплекс навчальних дисциплін, що мають національну спрямованість, зміст яких забезпечує оволодіння студентами історико-культурним досвідом нації і виступає важливим чинником формування когнітивної складової національної ідентичності студентів. *Афективний* компонент полягає у суб'єктивному відношенні особистості до факту приналежності даній національній групі, причетності до її культури, історії, традицій, а також в оцінці позитивності членства в даній групі. *Конативний* компонент характеризується проявом молодої людини як члена національної групи на основі позитивної оцінки факту приналежності до неї, включеністю його в національну культуру, реалізацією в індивідуальній системі поведінки сукупності соціокультурних норм даної національної групи, готовністю до культуротворчих та націєтворчих процесів в професійній діяльності.

На основі наукових досліджень О. Бандури, А. Вардомацького, І. Галактіонової, А. Дербака, Л. Дробіжевої, З. Карпенко, І. Кресіної, Т. Кучера, В. Мандрагелі, О. Намлінської, В. Пустоніна, Т. Стефаненко, М. Шугай з'ясовано, що, визначаючи цілі та зміст формування національної ідентичності майбутніх дизайнерів, необхідно враховувати як зовнішні фактори, так і психологічні механізми національної ідентифікації.

З'ясовано, що формування національної ідентичності студентів-дизайнерів відбувається через інтеріоризацію цінностей національної культури, набуття ними особистісного змісту. Інтеріоризація, як один із механізмів формування національної ідентичності, можлива лише за умови активної культуротворчої діяльності студента в процесі його професійної підготовки.

Встановлено, що національна рефлексія спонукає студента не лише до пізнання сутності свого національного «Я» та розуміння відмінності від «чужого» образу («Вони»), але й водночас мотивує діяльність й поведінку індивіда. Рефлексивні механізми дозволяють здійснювати регуляцію особистісних процесів людини, вдосконалення її Я-концепції і національної ідентичності як її складової.

Визначено роль референтації в ідентифікаційних процесах: особистість і діяльність певного роду людей стає зразком для наслідування, національні цінності набувають персоніфікованого характеру, а їх носієм стає образ конкретного історичного діяча або особистість сучасника. Таким чином, залучення до навчально-виховного процесу професійно-значимих особистостей – носіїв національної культури включить потужний психологічний механізм референтації та позитивно впливатиме на процеси національної ідентифікації майбутніх дизайнерів.

Встановлено, що до зовнішніх факторів відносяться: фактори суспільної дії, які залежать від державної політики та через неї впливають на національну ідентифікацію особистості; фактори особистісного сприйняття, до яких належать умови проживання великих груп певної місцевості, тип поселення, вплив тих чи інших засобів масової комунікації, різних субкультур; фактори

прямої дії – чинники, що безпосередньо впливають на особистість у процесі життєдіяльності.

З'ясовано, що серед факторів прямої дії найбільш ефективним та впливовим є освітнє середовище, оскільки воно пов'язане з системним процесом освіти, в яке крім спеціальних профілюючих дисциплін включаються аспекти гуманітарної освіти, яка має величезне значення у справі формування ціннісних орієнтацій. Найбільш ефективним середовищем, яке впливає на внутрішні процеси особистості, на формування національної ідентичності майбутнього дизайнера, є відкрите, творче освітнє середовище. Зазначений тип освітнього середовища забезпечує поєднання виховного впливу сучасних та традиційних культурних цінностей нації, включеність студентів у національну культуру, в процеси культуротворчості.

Визначено, що ефективність формування всіх компонентів національної ідентичності студентів-дизайнерів пов'язана із забезпеченням мотиваційних установок на використання національних надбань у навчальній, професійній та творчій діяльності. Акме-мотивація, пов'язана зі ступенем включеності особистості в національну культуру, в креативні культуротворчі процеси в умовах професійної підготовки, з самостійною, різноманітною, творчою діяльністю студентів, активізує процеси національної рефлексії та інтеріоризації цінностей національної культури, формує національно налаштовані стратегії поведінки студентів.

Найважливішими ***змістовно-сутнісними та організаційно-педагогічними умовами*** формування національної ідентичності в професійній підготовці студентів спеціальності «Дизайн» визначено: акцентуацію національного компоненту в змісті професійної підготовки та творчої професійної діяльності студента-дизайнера; формування мотивації до використання національних надбань у неперервному професійному становленні, як акмеологічного імперативу; створення нових, національно спрямованих виховних ситуацій у навчальній та позанавчальній діяльності студентів-дизайнерів; стимулювання особистісних, національно налаштованих стратегій поведінки особистості, усвідомлення їх значущості у професійній діяльності; організація творчого освітньо-виховного середовища, що забезпечує інтеграцію навчальної та виховної роботи і зорієнтованість навчально-виховного процесу на творчу діяльність та позитивну пізнавальну мотивацію; проектування національно налаштованого змісту навчально-виховної та творчої діяльності викладачів та студентів.

У другому розділі **«Дослідно-експериментальна робота з формування національної ідентичності майбутніх дизайнерів»** на основі теоретичних положень дисертації створено й реалізовано методику визначення рівнів сформованості національної ідентичності у майбутніх дизайнерів, визначено організаційні засади формувального експерименту, представлено його перебіг, теоретично обґрунтовано та практично апробовано педагогічну модель формування національної ідентичності, проведено кількісний ті якісний аналіз результатів дослідження.

В основу експериментальної роботи покладено критеріально-рівневий підхід до оцінки ступеня сформованості національної ідентичності у майбутніх

дизайнерів. На основі змістовних характеристик, критеріїв та показників виділено п'ять рівнів сформованості національної ідентичності у майбутніх дизайнерів: ***активно-креативний*** – як представника української нації студент ідентифікує себе за достатньо повною сукупністю ознак, національна ідентичність для нього значуща та актуальна, його повсякденна життєдіяльність будується у відповідності з системою цінностей національної культури, він проявляє готовність до активної участі в розвитку національної культури та мистецтва; ***ситуативно-позитивний*** – як представника української нації студент ідентифікує себе за достатньо повною сукупністю ознак, у цілому позитивно ставиться до факту приналежності українській нації, але ця приналежність для нього не актуальна, він її демонструє лише в певних ситуаціях; ***рефлексивно-пасивний*** – як представника української нації студент ідентифікує себе за сукупністю вибіркових ознак, національна ідентичність не є для нього значущою; ***негативно-пасивний*** - як представника української нації студент ідентифікує себе за сукупністю вибіркових ознак, до своєї приналежності українській нації ставиться негативно, але активно це ставлення не демонструє; ***негативно-активний*** - як представника української нації студент себе не ідентифікує, не демонструє своєї приналежності до національної групи, вважає непотрібним використання в своїй творчій роботі елементів української культури.

Програма констатувального експерименту реалізовувалась протягом 2008-2009 навчального року, охоплювала 190 студентів І-ІІ курсів факультетів дизайну Кіровоградського інституту регіонального управління та економіки та його Олександрійської та Первомайської філій. Авторська програма констатувального експерименту передбачала вивчення сформованості когнітивної, афективної та конативної складових національної ідентичності за допомогою інтегрованої методики, яка включала сукупність методів дослідження (опитувальники, в тому числі шкальні, направлені на вивчення структур ідентичності, її основних компонентів; методики самоопису; напівструктуровані інтерв'ю, які ґрунтувалися на означеній теоретичній моделі ідентичності та аналізувалися за допомогою відповідної їй сітки категорій контент-аналізу; психосемантичні методи, роботу з діловою документацією, спостереження, бесіди), їхню математичну обробку та узагальнення.

Реалізація даної програми дозволила сформувати контрольну і дві експериментальні групи. Результати констатувального експерименту підтвердили гіпотезу про однорідність показників сформованості як в цілому національної ідентичності, так і кожного її компоненту в ЕГ-1, ЕГ-2 та КГ, про статистичну незначимість відмінностей в рівнях досліджуваних утворень. Встановлено, що в умовах традиційної професійної освіти у переважної більшості студенів (71,2%) національна ідентичність формується на рефлексивно-пасивному рівні, негативно-пасивний рівень продемонстрували 5,3% студентів, а у 2,6% студентів було виявлено негативно-активний рівень сформованості національної ідентичності. Лише 3,7% студентів мали активно-креативний рівень національної ідентичності. Якісний аналіз результатів діагностики показав, що в усіх групах діапазон емоцій, які переживають

студенти в зв'язку з усвідомленням своєї національної ідентичності, приблизно однаковий, причому переживаються як позитивні, так і негативні емоції. Так, студенти, з одного боку, відзначали, що відчувають гордість, радість, гідність, з іншого, розчарування, сумніви, гнів, сором. 29% респондентів виявили готовність змінити свою національність. Лише 9,6% студентів завжди спілкуються українською мовою, ніколи не спілкуються – 2,6%, готовність використовувати елементи національної культури в професійній діяльності виявили лише 2,2% студентів.

Реалізацію визначених в дослідженні *змістовно-сутнісних та організаційно-педагогічних умов* забезпечувала педагогічна технологія, представлена у вигляді авторської моделі формування національної ідентичності в умовах професійної підготовки майбутніх дизайнерів. Модель формування національної ідентичності студентів-дизайнерів, є трикомпонентною системою, яка складається з цілепокладаючого, змістовного та результативно-корегуючого компонентів (рис.1).

Цілепокладаючий компонент моделі включає всіх суб'єктів процесу виховання, формулює мету та завдання даної педагогічної моделі: активізацію ідентифікаційних процесів і, як наслідок – підвищення рівня національної ідентичності студентів спеціальності «Дизайн». Його зміст складають: розуміння студентами та викладачами спільної мети організаційно-педагогічного впливу на процес національної ідентифікації; усвідомлення необхідності акцентуації національного компоненту в змісті професійної підготовки та творчої діяльності; висунення гіпотез про вплив типу освітнього середовища та спільної творчої діяльності педагогів та студентів на формування та розвиток національної ідентичності; трансформація мети вивчення в мету діяльності та спілкування студентів у педагогічній діяльності. Даний компонент виконує орієнтуючу функцію, оскільки сприяє визначенню у студентів відповідного ставлення до рівня своєї національної спрямованості, співвіднесення даного рівня з очікуваннями оточуючих.

Змістовний компонент моделі забезпечує формування всіх трьох складових національної ідентичності: когнітивного, афективного та конативного компонентів. Головні функції змістовного компоненту: навчально-виховуюча, просвітницько-інформаційна, діяльнісна. Основні завдання змістовного компоненту – вдосконалення професійної підготовки студентів-дизайнерів шляхом акцентуації національного компоненту в змісті професійної підготовки дизайнерів; забезпечення студента знаннями про національні цінності, надбання національної культури, які визначають орієнтацію студентів у культурному, правовому, політичному контексті українського суспільства, установку особистості майбутнього дизайнера на освоєння ним соціальних ролей як суб'єкта етносу, громадянина України та активне використання цих надбань у професійній діяльності; організація та рефлексія (аналіз, оцінка) процесу засвоєння навчальних дисциплін, які містять національні елементи, посилення національно орієнтованої спрямованості занять з майбутніми дизайнерами, забезпечення аналізу та оцінки ними досягнень національної та світової

культури; спрямованість науково-дослідної, творчої роботи студентів на їх національну ідентифікацію.

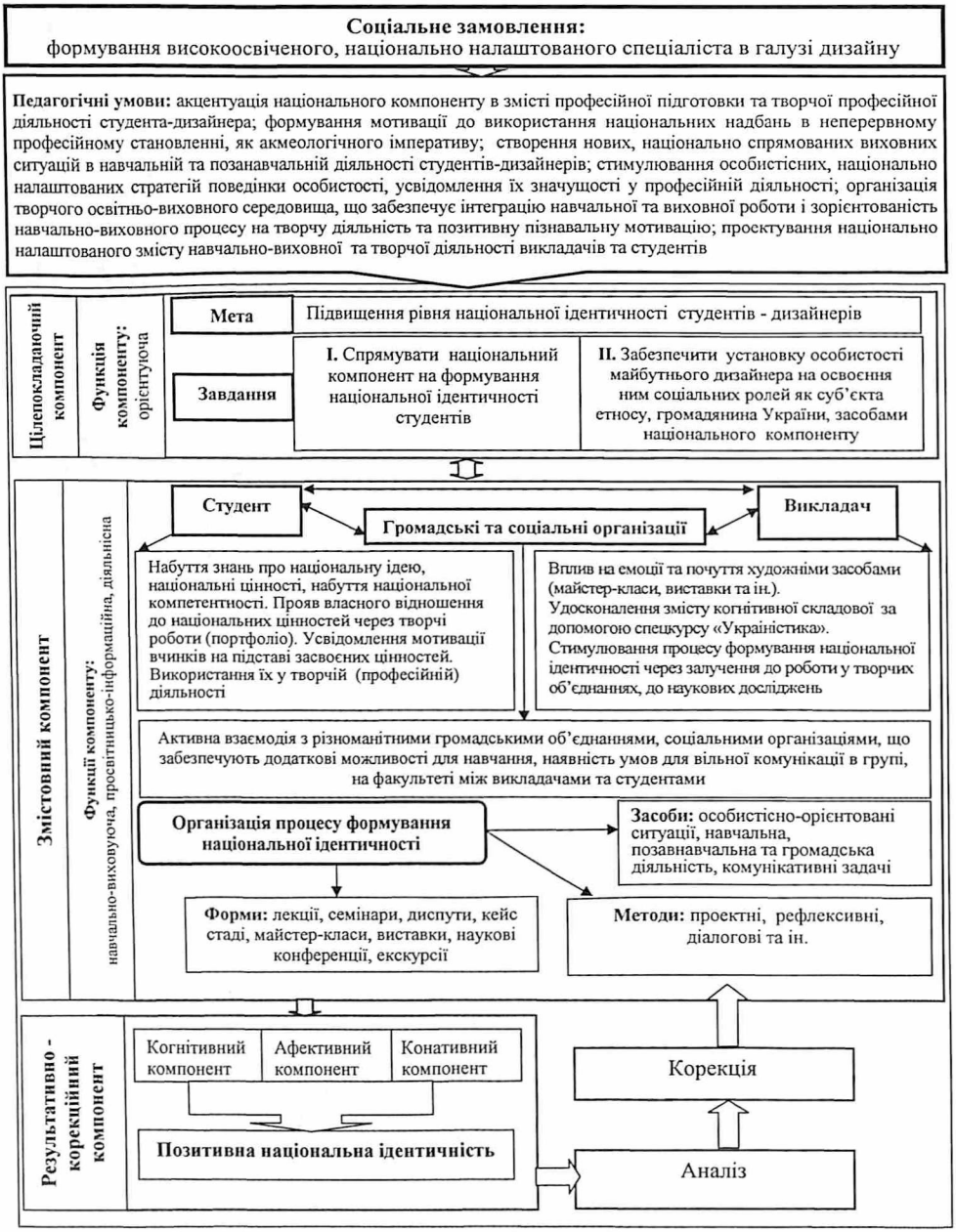

Рис. 1. Модель формування національної ідентичності в процесі професійної підготовки майбутніх дизайнерів

Навчально-виховний процес не може бути цілісно-нейтральним. Він не завжди відбувається відповідно до очікуваного результату. Ступінь наближеності його до очікуваного результату не може не хвилювати педагога, який несе за це соціальну та моральну відповідальність. Саме цим було обумовлене введення *результативно-корекційного* компоненту моделі формування національної ідентичності, завданнями якого стали: діагностика та визначення рівня сформованості національної ідентичності; аналіз творчих робіт студентів з точки зору їх національної та професійної наповненості; вибір методів коригування рівнів сформованості національної ідентичності особистості; активізація професійних (національно налаштованих) вмінь студентів.

Розроблена програма забезпечувала вплив на всі складові національної ідентичності: когнітивну – через поглиблення знань про українську націю; афективну – через засвоєння національних цінностей; конативну – через формування мотивації до креативного використання національної культури в професійній діяльності. Авторський підхід до формування національної ідентичності у майбутніх дизайнерів в умовах професійної підготовки був реалізований у процесі формувального експерименту (2009-2013 рр.)

Дослідження змін параметру «рівень національної ідентичності» передбачало реалізацію такого плану: розподіл по групах (групи нормально розподілені та однорідні), вимірювання, експериментальний вплив в ЕГ-1, експериментальний вплив в ЕГ-2, вимірювання. Такий план дозволив тримати під контролем фактори внутрішньої та зовнішньої валідності.

На формувальному етапі експерименту в ЕГ-1 реалізовувалась лише одна умова, а саме – акцентуація національного компоненту в змісті професійної підготовки майбутніх дизайнерів. В ЕГ-2 застосовувався комплекс сутнісно-змістовних та організаційно-педагогічних умов. В КГ не реалізовувалось жодного положення, а формування національної ідентичності здійснювалось в умовах традиційної професійної освіти.

Аналіз результатів формувального експерименту свідчить про зростання кількості студентів, які перейшли на більш високий рівень сформованості національної ідентичності в експериментальних групах (ЕГ-1, ЕГ-2) порівняно з контрольною (КГ) (рис. 2).

Так, кількість студентів, які перебувають на активно-креативному рівні в ЕГ-2, збільшилась з 2,9% до 26,5%, в КГ ця ж цифра залишилась незмінною. В той же час в експериментальних групах після завершення формувального експерименту у студентів-дизайнерів не було виявлено негативно-пасивного та негативно-активного рівнів сформованості національної ідентичності (0%). Знизилась кількість студентів, які знаходяться на рефлексивно-пасивному рівні, в ЕГ-1 до 51,7%, в ЕГ-2 до 20,5%. Застосування статистичних критеріїв (критерію Пірсона для перевірки однорідності розподілів, критерію Стьюдента для встановлення відмінностей) показало статистичну значимість змін, які відбулися в експериментальних групах порівняно з контрольною.

Крім того, з'ясовано і математично підтверджено, що статистично значимо підвищити рівень усіх компонентів національної ідентичності студентів-

дизайнерів можливо лише за умови використання в професійній підготовці студентів комплексу теоретично обґрунтованих нами сутнісно-змістовних та організаційно-педагогічних умов. Дійсно, як показали результати експерименту, саме в ЕГ-2 відбулося значиме підвищення рівня сформованості і когнітивного, і афективного, і конативного компонентів національної ідентичності.

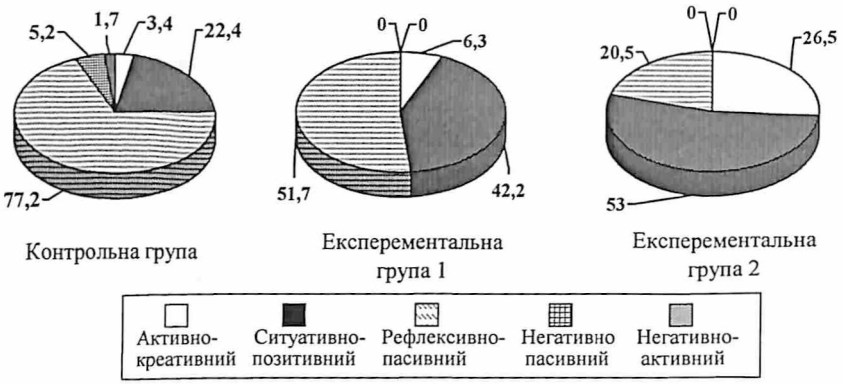

Рис. 2. Порівняння рівнів сформованості національної ідентичності студентів контрольної та експериментальних груп після закінчення формувального експерименту

На етапі теоретичного дослідження проблеми було також висловлене припущення, що зазначений комплекс умов, впливаючи позитивно на мотивацію студентів до навчальної діяльності, дозволить підвищити рівень їхньої навчальної успішності.

Порівняння успішності студентів усіх трьох груп за наслідками зимової 2009-2010 н.р. (перед початком формувального експерименту) та другої зимової сесії 2012-2013 н.р. (після завершення формувального експерименту) показало, що в контрольній групі статистично значимих змін не відбулось. В ЕГ-2 якість знань підвищилась з 58,9% до 71,6%. Порівняння індексів змін у рівнях успішності та рівнях сформованості національної ідентичності за допомогою критерію Спірмена дозволило встановити наявність кореляційного зв'язку між ними.

Отже, аналіз результатів експериментально-дослідної роботи підтвердив правильність висунутої гіпотези, що реалізація запропонованої педагогічної моделі забезпечить виконання важливого соціального замовлення – підготувати високоосвічену, національно налаштовану особистість спеціаліста гуманітарної сфери в галузі дизайну з високим рівнем національної ідентичності.

Аналізуючи отримані дані, можна констатувати, що експериментальна робота мала позитивні результати, призвела до статистично значимих змін у рівні національної ідентичності студентів в ЕГ-1 та ЕГ-2, що ці зміни не викликані випадковими причинами, а є наслідком реалізації комплексу

організаційно-педагогічних та змістовно-сутнісних умов, обґрунтованих в першому розділі.

ВИСНОВКИ

Теоретичний аналіз проблеми формування національної ідентичності студентів-дизайнерів в процесі професійної підготовки й одержані результати дослідно-експериментальної роботи дозволяють зробити такі загальні висновки:

1. Результати вивчення стану досліджуваної проблеми в теорії та педагогічній практиці показали, що в науковій та практичній діяльності значна увага приділяється дослідженню професійної підготовки дизайнерів з точки зору естетичних, культурологічних, мистецтвознавчих та ергономічних аспектів. При цьому спеціальні комплексні дослідження взаємозв'язку підготовки майбутніх фахівців з дизайну з націєтворчими процесами все ще не отримали достатньо обґрунтованого та системного висвітлення.

Національна ідентичність в професійній підготовці дизайнерів займає провідне місце, оскільки від рівня її сформованості залежить усвідомлення молодою людиною свого місця в соціально-політичному і культурному житті суспільства, його громадянська позиція та можливості активного дизайнерського впливу на оточуюче середовище.

2. Базовим положенням, яке визначає зміст професійної підготовки майбутнього дизайнера, є професійна компетентність та її складова – національна компетентність, побудовані на принципах природовідповідності, культуровідповідності, полікультурності, гармонійного сприйняття національної та світової культури.

Визначено, що в широкому аспекті професійна компетентність майбутнього дизайнера – це сукупність теоретичних знань, практичних умінь, досвіду, особистісних якостей, та національної спрямованості, діалектична єдність яких забезпечує ефективність та результативність професійної діяльності.

3. У процесі дослідження з'ясовано, що організаційна структура національної ідентичності є складною категорією, у змісті якої цілісно поєднані інтелектуальні, емоційно-вольові і практичні аспекти життєдіяльності і відносини людини як члена суспільства і держави. Аналіз наукової літератури дозволив зробити висновок, що педагогічною основою формування національної ідентичності є комплекс взаємозалежних та взаємодоповнюючих компонентів: когнітивного (знаннєвого), афективного (емоційно-оціночного) та конативного (поведінкового).

Встановлено, що національна ідентичність є складним динамічним особистісним утворенням, що формується протягом усього життя людини в ході індивідуального розвитку особистості під впливом зовнішніх факторів (фактори суспільної дії, фактори особистісного сприйняття, фактори прямої дії) та психологічних механізмів (протиставлення, самоототожнення, рефлексії, інтеріоризації, референтації тощо).

4. Обґрунтовано та реалізовано комплекс організаційно-педагогічних умов, що складають основу діяльності викладачів та студентів, а саме:

забезпечення акцентуації національного компоненту в змісті професійної освіти майбутніх дизайнерів; формування мотивації до використання надбань національної культури в неперервному професійному становленні як акмеологічного імперативу; створення національно спрямованих виховних ситуацій в навчальній та позанавчальній діяльності студентів-дизайнерів; стимулювання національно налаштованих стратегій поведінки студентів-дизайнерів, усвідомлення їх значущості у професійній діяльності; конструювання відкритого освітнього середовища творчої свободи; проектування національно налаштованого змісту навчально-виховної та творчої діяльності викладачів та студентів.

5. Розроблено модель формування національної ідентичності майбутніх дизайнерів у процесі професійної підготовки як керованої і відкритої системи, якій притаманна поступальність розвитку. Охарактеризовано структурні компоненти моделі: цілепокладання, змістовний та результативно-корекційний. Відповідно до кожного компоненту обгрунтовано зміст і дидактичне забезпечення, доцільність використання різних організаційних форм і методів активізації навчально-пізнавальної, науково-дослідницької і навчально-практичної діяльності студентів.

6. В основу дослідно-експериментальної роботи покладено критеріально-рівневий підхід до оцінки ступеня сформованості національної ідентичності у майбутніх дизайнерів. На основі змістовних характеристик, критеріїв та показників виділено п'ять рівнів сформованості національної ідентичності у майбутніх фахівців з дизайну: активно-креативний, ситуативно-позитивний, рефлексивно-пасивний, негативно-пасивний, негативно-активний. Результати констатувального дослідження підтвердили гіпотезу про однорідність показників сформованості як в цілому національної ідентичності, так і кожного її компоненту ЕГ-1, ЕГ-2 і КГ на початку експерименту, показали переважання рефлексивно-пасивного рівня національної ідентичності студентів (71,2%). Переважно на низькому та середньому рівнях виявились сформованими емоційно оціночний (афективний) та поведінковий (конативний) компоненти.

7. Основними організаційними формами реалізації педагогічної технології на формувальному етапі експерименту були авторські навчальні програми, в основу яких було покладено ідею організації різних дидактичних та виховних впливів на майбутніх дизайнерів в процесі вивчення соціально-гуманітарних та фахових дисциплін, системного залучення їх до роботи в творчих об'єднаннях. З метою вдосконалення когнітивної складової національної ідентичності для студентів І-ІІІ курсів викладався спеціальний курс «Україністика». Студенти активно залучались до науково-дослідної, різноманітної за характером, національно спрямованої творчої діяльності.

8. Результати визначення рівнів національної ідентичності по завершенню формувального експерименту та порівняння їх з результатами констатувального експерименту засвідчили, що загалом та за всіма окремими компонентами показники рівня національної ідентичності статистично значимо зросли в ЕГ-2, де перевірялись всі положення гіпотези. Так, зокрема, в ЕГ-2 кількість студентів з активно-креативним рівнем сформованості національної ідентичності зросла

на 23,6%, в той час, як в ЕГ-1, де реалізовувалось тільки одне положення гіпотези, – лише на 1,5%, а в КГ- на 0%. Кількість студентів з ситуативно-позитивним рівнем сформованості в ЕГ-2 збільшилась на 32,4%, в ЕГ-1- на 26,6%, в КГ- лише на 6,9%. В ЕГ-1 та ЕГ-2 по завершенню формуючого експерименту не залишилось студентів з негативно-пасивним та негативно-активним рівнем сформованості національної ідентичності, в той час як в КГ кількість таких студентів зменшилась лише на 1,7%. Застосування математичних методів довело статистичну значимість цих змін. Експериментально підтверджено, що значиме підвищення рівня всіх складових національної ідентичності може забезпечити лише комплекс змістовно-сутнісних та організаційно-педагогічних умов.

Результати діагностики сформованості національної ідентичності після закінчення формувального етапу експерименту засвідчили, що експериментальна робота мала позитивний результат, у цілому підтвердила припущення, що реалізація теоретичних положень, обґрунтованих у першому розділі дисертації, призведе до формування позитивної національної ідентичності у студентів-дизайнерів в процесі професійної підготовки.

Дослідження дає підставу вважати, що висунута гіпотеза та методологія дослідження є правильними, поставлені завдання реалізовано, мету досягнуто. Здійснений у дисертації цілісний і систематичний аналіз теоретичних засад формування національної ідентичності майбутніх дизайнерів репрезентує можливості до подальшого вивчення проблеми. Перспективи майбутніх досліджень проблеми пов'язані, передусім, з пошуком сучасних механізмів управління процесом формування національної ідентичності; пошуком шляхів інтеграції освітнього та професійного середовища в розв'язанні даної проблеми. Актуальним залишається питання шляхів впровадження новітніх освітньо-виховних технологій при реалізації програми формування національної ідентичності студентів в системі професійної підготовки. З роботою над розв'язанням зазначених проблем ми пов'язуємо перспективи подальшого наукового дослідження цієї проблематики.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Гора О.В. Громадянська позиція як складова якісної освіти в університеті / О.В. Гора // Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. – Випуск 18: збірник наукових праць / За ред. В.Д.Сиротюка. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2009. – 314 с. – С. 51-55.

2. Гора О.В. Аналіз сформованості національної ідентичності у студентської молоді / О.В. Гора // Збірник наукових праць. Частина ІІ – Кіровоград: КІРУЕ, 2009. – 292 с. – С. 65-74.

3. Гора О.В. Освітнє середовище як фактор формування національної ідентичності студентів вищих навчальних закладів / О.В. Гора // Збірник

наукових праць Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. – Випуск 8. Частина 1. – Полтава, 2010. – Серія «Педагогічні науки». – 346 с. – С. 97-102.

4. Гора О.В. Умови й чинники виховання національної ідентичності у майбутніх спеціалістів-дизайнерів / О.В. Гора // Наукова сесія, присвячена 175-річчю Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова: у двох книгах / упор. Л.П. Вовк, О.С. Падалка. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. – Кн. ІІ. – 395 с. – С. 378-383.

5. Гора О.В. Життя у світлі освіти. Studia in honorem / О.В. Гора // Науковий збірник на пошану Ярослава Грицковяна / за ред. проф. І. Добрянського, проф. М. Зимомрі. – Кіровоград – Кошалін – Дрогобич: Посвіт, 2011. – 396 с. – С. 386-392.

6. Гора О.В. Культурно-історичні пам'ятки в контексті ідентифікаційних процесів особистості / О.В. Гора // Генерація наукових ідей: соціально-економічні, суспільно-політичні, гуманітарні, історичні, культурологічні та правові аспекти досліджень проблем сучасного українського суспільства. – Вип.1. – Первомайськ: ПФ КІРУЕ, 2011. – 359 с. – С. 277-285.

7. Гора О.В. Мова як механізм національної ідентичності / О.В. Гора, І.А. Добрянський // Шлях духовності. Науковий збірник на пошану Петра Фещенка / За ред. проф. В. Скотного, проф. М. Зимомрі. – Дрогобич: Посвіт, 2011. – 384 с. – С. 322-328.

8. Гора О.В. Педагогічне моделювання як засіб формування національної ідентичності студентів дизайнерських факультетів / О.В. Гора // Наукові записки. – Випуск 81 (3). – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. – 430 с. – С.122-134.

9. Гора О.В. Методика дослідження рівня сформованості національної ідентичності студентів. / О.В. Гора // Наукові записки. – Випуск 103. – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. – 424 с. – С.90-100.

Статті у закордонних наукових фахових виданнях

10. Гора О.В. Каськова Н.Ф. Формування позитивної національної ідентичності у студентів ВНЗ України / О.В. Гора, Н.Ф. Каськова // Kierunki rożwoju dydaktyki w dialogu i perspektywie. – Difin SA Warszawa, 2011. – 314 s. – S.294-307.

11. Гора А.В. Роль национальной идентичности в системе профессиональной подготовки специалистов / А.В. Гора // Педагогические науки / Гл.ред. Моденов А.В. – М.: «Компания Спутник +». – 2013. - №5. – С.47-51.

Матеріали науково-практичних конференцій

12. Гора О.В. Формування національної ідентичності студентської молоді як наукова проблема / О.В. Гора // Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету: матеріали звітно-наукової конференції

викладачів університету за 2008 рік / укл. Г.І. Волинка, О.В. Уваркіна та ін. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2009. – 264 с. – С. 53-55.

13. Гора О.В. Стан сформованості національної ідентичності у студентської молоді / О.В. Гора // VII Культурологічні читання пам'яті Володимира Подкопаєва «Національний мовно-культурний простір України в контексті глобалізаційних та євроінтеграційних процесів»: Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, Київ, 3-5 червня 2008 року. – Київ: ДАКККіМ, 2009. – 179 с. – С. 88-91.

14. *Гора О.В.* Організаційно-педагогічні умови формування національної ідентичності у майбутніх дизайнерів // Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету: збірник наукових праць звітно-наукової конференції викладачів університету за 2010 рік / укл. Г.І. Волинка, О.В.Уваркіна та ін. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2011. – 354с. – С.68-70.

АНОТАЦІЇ

Гора О.В. Формування національної ідентичності майбутніх дизайнерів в системі професійної підготовки. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. - Київ, 2015.

У дослідженні проаналізовано проблему формування національної ідентичності студентів вищих навчальних закладів та теоретичні підходи щодо її дослідження; конкретизовано поняття національної ідентичності майбутніх дизайнерів як особистісного та професійно значимого утворення; обґрунтовано структуру національної ідентичності, що складається з єдності трьох компонентів: когнітивного, афективного та конативного, визначено педагогічні аспекти формування національної ідентичності та з'ясовано комплекс організаційно-педагогічних умов, які впливають на успішність процесу формування національної ідентичності; розроблено та емпірично досліджено модель формування національної ідентичності у студентів-дизайнерів в процесі професійної підготовки. Показано, що організація педагогічного впливу, спеціально спрямованого на ідентифікаційні процеси, сприяє значимому підвищенню рівня національної ідентичності у студентів-дизайнерів.

Ключові слова: національна ідентичність, професійна підготовка, етнос, нація, самосвідомість, етнічна, громадянська ідентичності, творче освітнє середовище, організаційно-педагогічні умови, педагогічна модель.

Гора А.В. Формирование национальной идентичности будущих дизайнеров в системе профессиональной подготовки. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. - Киев, 2015.

Диссертация посвящена проблеме формирования национальной идентичности будущих дизайнеров в системе профессиональной подготовки.

В работе установлена роль национальной идентичности в формировании национального самосознания личности, определены функции национальной идентичности и механизмы ее формирования, выяснено, что именно национальная идентификация является основным структурным элементом, когнитивно-мотивационным ядром национального самосознания личности, показателем ее развития, установлено, что идентификационные процессы активизируются в юношеском возрасте, на который приходится обучение в высшем учебном заведении.

В диссертации проанализирована проблема формирования национальной идентичности студентов высших учебных заведений и теоретические подходы к её исследованию; конкретизировано понятие национальной идентичности будущих дизайнеров как личностного и профессионально значимого образования; обоснована структура национальной идентичности, состоящей из единства трех компонентов: когнитивного, аффективного и конативного, определены педагогические аспекты формирования национальной идентичности, и выявлен комплекс организационно-педагогических условий, влияющих на успешность процесса формирования национальной идентичности, а именно: обеспечение акцентуации национального компонента в содержании профессионального образования будущих дизайнеров, формирование мотивации к использованию достижений национальной культуры в непрерывном профессиональном становлении как акмеологического императива, создание национально направленных воспитательных ситуаций в учебной и внеучебной деятельности студентов-дизайнеров, стимулирование национально настроенных стратегий поведения студентов-дизайнеров, осознание их значимости в профессиональной деятельности; конструирование открытой образовательной среды творческой свободы, проектирование национально направленного содержания учебно-воспитательной и творческой деятельности преподавателей и студентов.

Разработана и эмпирически исследована модель формирования национальной идентичности у студентов-дизайнеров в процессе профессиональной подготовки. Показано, что организация педагогического воздействия на идентификационные процессы, способствует значимому повышению как уровня национальной идентичности у студентов-дизайнеров, так и уровня их профессиональной компетентности.

В результате исследования обоснован оценочно-критериальный инструментарий диагностики уровней сформированности национальной идентичности студентов, что позволяет определить исходные возможности и перспективы развития каждого студента и отразить динамику исследуемого процесса.

Результаты диагностики сформированности национальной идентичности после окончания формирующего этапа эксперимента показали, что экспериментальная работа имела положительный результат, в целом подтвердила предположение, что реализация теоретических положений, обоснованных в первой главе диссертации, приведет к формированию

позитивной национальной идентичности у студентов-дизайнеров в процессе профессиональной подготовки.

Исследование дает основание считать, что выдвинутая гипотеза и методология исследования являются правильными, поставленные задачи реализованы, цель достигнута. Предложенные содержательно-сущностные и организационно-педагогические условия обеспечивают значимые изменения уровня сформированности национальной идентичности.

Ключевые слова: национальная идентичность, профессиональная подготовка, этнос, нация, самосознание, этническая, гражданская идентичность, творческая образовательная среда, организационно-педагогические условия, педагогическая модель.

Gora O.V. The formation of national identity in the system design of future training. – Manuscript.

Dissertation for the degree of candidate of pedagogical sciences, specialty 13.00.04 – the theory and methods of professional education. – National Pedagogical University Dragomanov. – Kyiv, 2015.

The thesis is devoted to the formation of national identity in the system designers of future training.

The paper analyzes the problem of national identity formation of students in higher education and theoretical approaches to its study, the concept of national identity specified future designers as significant personal and professional formation, the structure of national identity, which consists of a unity of three components: cognitive, affective and konative, defined pedagogical aspects of national identity and found a set of organizational and pedagogical conditions that influence the success of the formation of national identity developed and empirically researched model of national identity in design students during training. The organization of teaching influence, specifically aimed at identifying processes that promote meaningful increase the level of national identity in design students. As a result, the study estimated reasonably-criteria instrument diagnostics levels of national identity of students to determine the source opportunities and prospects of each student and display the dynamics of the studied process.

Keywords: national identity, professional training, ethnicity, nation, identity, ethnic, civic identity, creative learning environment, organizational and pedagogical conditions, pedagogical model.

НБ НПУ
імені М.П. Драгоманова
100304265

Підписано до друку 06.05.2015. Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Умовн. друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 36.
ПП «Графіка» м. Кіровоград, вул. Калініна, оф. 20